

Къвапсыргъан Валентина
ХӀачвыкъва Аминат

АХІАРЫФКВА ЧВАЖВИТІ

АЖВЦІКВА

Йдуу хІразыра йзынахІырхитІ ари ацхърагІага агІацІуцтра зкъару ду адызгалыз ЭКЪЗАКЪ Мусса ХІабалъа йпа. Ари агІвычІвгІвыс гвылагъи псылагъи йуагІахъа дрыдкІылапІ. Абызшва, акультура шчахушла гІамаль щарда гІайрысабанитІ. Абаза уагІа йтлакІуала дырцхърагІитІ. Ауди йажва багъапІ, закІ зхІвата йызхъаштылхуа дгъгІвычІвгІвысым. Мусса йажва дгъайжъахуам, ауди цІолата, гвыбзыгъата йуагІа йрылахъхуш дазхъвыцитІ. Йыдзхуаз хІлокІква азикІын книгата йгІацІуцтІ, ауыгъи хІуагІахъа йырзихчатІ. Абар ужвыгъи ари агІвыра Мусса йбзирала йгІацІуцтІ.

Йылшараква дууызтІ, абаза уагІа щардала дхІымазтІ.

АХІАРЫФКВА ЧВАЖВИТІ

Къвансыргъан Валентина

Хіачвыкъза Аминат

АПХЪАЖВА

Ари ацхърагІага ззынахІырхауа, зымгІва йрапхъата, арыпхъагІвчва ракІвпІ. Апхъартаква рпны рыбызшвала йарыпхъара магІын ду амапІ. Асаби йапхъара ъагІаджвыквицІауа апычІв класквa рпны акІвпІ. Ауи йыбызшвала дапхъара ахъазла йыбызшвала дхъвыцра, дчважвара атахъыпІ. АсабигІзартаква рпны абызшва атшауацІнарыхра ауаса йгъащтам. Ахвыцквa рхІалъ-шан ъащаквгылуа апхъара ангІаджвыквырцІауа агІан акІвпІ. Абызшва зымдыруа йыхъазла датша гІамаль гІаура атахъыпІ. Йапхъахауата ахІарыфквa дырдырра, ауат злалу, йышбыжьгауа дырдырра атахъыпІ. Ауи ахІатырла, арыпхъагІв ахІарыф рдырра гІамта анакІвйыршауа хІарыфипхъадза йырзалху ауыса тшытквa швабыжта йгІайыхъвуштІ. Рыбыз хънартшуаштІ. Асаби абыжьквa тамамта йхІвауа дабжьуштІ. АсахІатквa рпны ахъвмарра элемент гІарысабапра атахъыпІ. Ауи ацхърагІага йгІанатуа ауыса хвыцквa тшацырчпумца атшпсцара дакъикъаквa рпны йгІадрысабап ауаштІ. РахІагъи рыбызшва цкъата йзачважвара ахъазла ласхІварата йгІанатуа збарла йддырдырырквын швабыжта файда алапІ. Ауи агІан асаби йхъвыщцагъи багъяхуштІ, йдунейпшыщцагъи датшахуштІ.

ЙгІадрысабап ауаштІ анчви абачви зпри бызшва зымрыдзра зтахъу, акъала апхъартаква рпны йынхауа арыпхъагІвчвагъи.

І АХЪВЫ

А

Арба дупі, арба дупі,
Даквчѡапі арба арбатшыгѡв.

Къвапсыргъан В.

А

Ау-ау-ау, Ау-ау-ау!
Арба гѡмцѡасті са снапы.
Ау-ау-ау, Ау-ау-ау!
Йгѡлнарышвтті апыкв сцапы.

Хѡчвыкѡва А.

А

Ажый ажыра жыйра дцаті.

Хѡчвыкѡва А.

Б

Буба, Буба, Бубакъыр,
Абна бнарасала йчвыпі.
Буби Быди йрымапі клат,
Абна урыцца, раса гѡг.

Хѡчвыкѡва А.

Б

— Быба лаба дѡыздзыргѡвиті,
Бзита дапхѡиті, бзита дгѡвиті.
Быба апхѡарта ддыртшхѡвиті,
Зымгѡвагѡи бзидздза дырбиті.

Хѡчвыкѡва А.

Б

— Бабыгвхан баста гѡлрысаті,
Абаста йпхапхауа йхѡылрыфті.

Хѡчвыкѡва А.

Б

— Быр-быр-быр!
Быр-быр-быр!
Дчважвиті асаби.
Быр-быр-быр!
Быр-быр-быр!
Быжъквакі йхѡгиті, швсабыр.

Къвапсыргъан В.

Мышва баба, баба-шлаба,
Уыцха зфада, йглаух йабо?
Угврымуа уылапI абна жвпIа,
УазгIанхан акIарма чIвкIъа.

ХIачвыкIъа А.

В

— Выр-выр-выр!
Выр-выр-выр!
Амашина ачарх хъынхIвитI
Выр-выр-выр!
Выр-выр-выр!
АчкIвын йрыхъынхIвитI аруль.

Къвапсыргъан В.

В

— Выр-выр-хIва
Амашина бжъыргитI
Выр-выр-хIва
Уыс щарда ахитI.

Къвапсыргъан В.

В

— Витамин щардата йзлу
АрызкI зигIвакIа швфала.
УатралыцI, ашвыркIа, хшлыцI,
КвтIагъыгIи алшвымхын швфачIвы.

ХIачвыкIъа А.

Г

— Гага агара дгара дычвитI,
Гага йгара гара тынчпI.

ХIачвыкIъа А.

Гв

— ГвагIа агвыр бзи йылбитI,
Гвырла бзитагIи ддзахитI.

Къвапсыргъан В.

Гв

— Гвлала йбзийу —
дгIвычIвгIвыс бзипI.
ГвнахIта йымакIу йызгIвитI:
Гвауа бжъы ауи йгIыгIум,
Гвасра ткIвым ауи йгIыбум.

АчбокIъа — НатхIа З.

Гъ

— Гъны, гъны, гъны!
Ахъта чвгъагъи гланардзат:
Асы гласит,
Асрычвхъва швшвит,
Хъхъшвкъва сурат аннацит.

Къвапсыргъан В.

Гъ

— Гъычра зхълалъу дуагъвырсызп,
Гъаркъ дигъвызап, днасыпсызп.

Ачбокъва — Натхва З.

Гъ

— Гъагъапъ хъдзыгъкъва,
Гъагъапъ хъырхъа,
Хъгвалкъва гъагъапъ, гъагъадзап.

Хъачвыкъва А.

Гъв

— Архъа гъвгъварта, архъа гъвгъварта,
Асабикъва йаситъ топ.

Хъачвыкъва А.

Гъв

— Гъвгъвара бзипъ хъа хъкыт гъачлву,
Гъвыпъ йгъазлыху хътыдзкъвагъи...
Гъврадъа уакъвымчъван атшы,
Гъвыдъа уаламган атдзы.

Ачбокъва — Натхва З.

Гъь

— Гъьар-гъьар-гъьар!
Йлымапъ асаби гъьаргъьар.
Гъьар-гъьар-гъьар!
Даситъ асаби гъьаргъьар.

Хъачвыкъва А.

Гъ

— Адгъыл дупъ, адгъыл пшдзап,
Адгъыл хъа хъарчит.
Адгъыл дупъ, адгъыл пшдзап,
Аглайыракъва щардап.

Къвапсыргъан В.

Гъ

— Гъами Гъати адзхъачIвапI,
Гъами Гъати аквIлачIвапI.
Агъагъара рзымхъауа
ЙгъагъаситI йабамбауа.

ХIачвыкъва А.

ГI

— Габидин, Габидин!
Бзи дибитI йынбжъагIв Дин.

Къвапсыргъан В.

ГI

— Габаси Гиди асабигIзарта
Галимат йылгитI дамайчуа.
Газизгъи дгIалгитI Габидат,
АсабигIзарта гIальамат.

ХIачвыкъва А.

ГIв

— Амажвадза этаз агIв —
— йтапатI аквтIу нагIвгIагIв.

Къвапсыргъан В.

ГIв

— ГIвиджъ гIамгIвайситI йапшхъатата,
ГIвиджъ айчIважвитI йацапшдзата.
ГIвмари Умари аквIладзапI,
ГIвазапI хIычкIвынчIва, пшдзадзапI.

ХIачвыкъва А.

Д

— Дада, дада!
Улаба хIачвшвитI
Дада, хIанзахвам
Улаба кшитI.

Къвапсыргъан В.

Д

— Ды-ды-дыд
Аква гIаквитI!
Ды-ды-дыд
Чвгъата сарбгитI!

Къвапсыргъан В.

Д

— Дгъымчваті, дгъымгылті Хіамид зынги,
Дынхун, дынцуан уахъги тшынги.
Папныта дрылан аджъамгат,
Йыцта йажва баракъат.

Лагъычв Джъамльадин

Д

— Даду дарыхлаті ада хвыц,
Дарыцырті: «Дада, ада!»
«Йнаквпа-глаквпиті амаджъан»-хіва
Йхъыччиті Дади Мади.

Хіачвыкъва А.

Дж

— Джыш фыгів хіті,
Джыш фыгів хіті,
Нана аджыш-джыкѝла лчпиті.
Джыш фыгів хіті,
Джыш фыгів хіті,
Нана лквтлужь хъагла хлазпшиті.

Хіачвыкъва А.

Дж

— Джыш ъазагѝвапѝ,
Джыш шѝфала.
Азгѝваква глашвылнацапѝ
Азгѝваква джвыкѝвнацапѝ.

Къвапсыргъан В.

Дж

— Джыр Мазана йыхъыз гиті —
Джыпхатрышвтыгѝвта дынхиті.

Ачбокѝва — Натхва З.

Джъ

— Джыба аджъмаква йхчиті,
Джыба аджъмаква йырчиті.
Аджъма йалапѝ сабап ду,
Йхъызгѝланагиті файда ду.

Хіачвыкъва А.

Джъ

— Дада йыджъма,
Джъма чѝвгѝва кѝышв,
Хынкѝвнациті, агѝвна хларциті.

Къвапсыргъан В.

Джъ — «Джъама, цныхчыл», — думырхІван,
«Джъама гвымха», — думырхІван,
Джъынджъта йуыму гъашарпам —
Джъаз льягъанта уымхІвачван.

Ачбокъва — Натхва З.

Джв — Джвджвага шыцла хІджвджватІ йацы
Аджвджвахъа цкъадзапІ ужвы.

ХІачвыкъва А.

Джв — Мама джвджвагала дыджвджвитІ.
Сара льягъан хвыцла сыджвджвитІ.
Йауа хІыджвджвитІ, йауа хІыджвджвитІ.
Хъыцкъа-уыцкъата хІыджвджвитІ.

Къвапсыргъан В.

Джв — ДжвджвачІвыта йхІыму щтІамхауа
Джвджварта бзикІ апны йырджвджвитІ.

Ачбокъва — Натхва З.

Дз — Дзадза ддзышын Дзуна длыцта
Адзатшпыла дзыжвра дцатІ.

ХІачвыкъва А.

Дз — ДзыгІвта йыгІвитІ азаман
Дзны — хІва, гъны-хІва йпхъадзауа.
Дзы — хІва дцитІ адзыхъ Къвырман
Дзыдъа йшгауачву йхІвауа.

Ачбокъва — Натхва З.

Е — Ей, КІарней, унашыл апещ!
Ей, КІарней, йуырдыр удерс!

ХІачвыкъва А.

Е — «Елка» хІыбызшвала мзагІвцІлапІ
Елка хІрыпшдзитІ ансисквша.

ХІачвыкъва А.

Ж — Жажа жра бзидздза йылбитІ,
Жажа жра ауатра дцитІ.

ХІачвыкъва А.

Ж

— Жыгв, жыгв-хїва
Дада дглахївїтї
Йлабагы хьынйырхївїтї.

Къвапсыргъан В.

Жь

— Жьажьа сфуштї», — хїва дрцїтї саби
Нанагы жьы налырдзїтї.

Къвапсыргъан В.

Жь

— Йабо, щьїбжьан
Щьїбжьан надзатї!
Пхыз бзикї сажьан
Сцтапї хьагладза.

Лагївычв Джьамльадин

Жь

— Жьїра зтам йгьуаурым кыт
Жьїй дызмам йабаъаз кыт?!

Ачбокъва — Натхва З.

Жв

— Мыжва, мыжва!
Ахївра жвпїапї
Мыжва, мыжва
Ахївра дупї
Мыжва, мыжва, утхаджь, хївра хївы
Ахшгьї йпхапхауа йнахїрїжв

Хїачвыкъва А.

Жв

— Уа, ажвцїы, ажвцїы пшдзадза,
Упссгїумца амара унадза!
Углабгьапшыта хїагладза
Мара нуркї хїызгїауцт пхадза!

Хїачвыкъва А.

Жв

— Ажвкьва ажвхьагївчва рызпшїтї.
Ахшгьї йпхапхауа йгїархьїтї.

Хїачвыкъва А.

З

— Зура зарарчы, зынла,
Азары зымгїва клалпсатї.

Хїачвыкъва А.

З

— Зами, Зари, Зарамыкви
Йцан абна зары рхъвшвиті.
Зами, Зари, Зарамыкви
Зары щардата рпны йыргиті.

Къвапсыргъан В.

И

— Ири Ини хъвмариті,
Ири Ини хриниті.

Къвапсыргъан В.

И

— Ибрагим, Исмель, Ислъам,
ЧкІвынчва гвапапІ, чкІвынчва бзипІ.
Швапха рхъых, Иналь, ауат
Йныжь, Иналь, ухІаль инат.

«Инат» — урышвла «упрямый»
«ХІаль инат» — упрямество

ХІачвыкъва А.

Й

— Йацы Йакъвып йара-йара,
Йхъазы йглашлиххті ачІва зымгІва.

ХІачвыкъва А.

Й

— Йынджьыгъ адзы дупІ,
Йынджьыгъ адзы цкъапІ.

Къвапсыргъан В.

К

— Акыб дупІ, акыб пшдзапІ.
Ашвыргъи щардата йашІапІ.

Къвапсыргъан В.

Кв

— Ква, ква!
АщцакІва-хІва угІаква
Ква, ква, ква бзи уызбиті
Напылагъи угІаскІиті.

Къвапсыргъан В.

Кв

— Квайчва лквтлуква квту квайчвап,
Квту зырхлуш рыгква дырчвап:
Квтагъла йбзип, щарда гларцит,
Квчара галдара йхъырцит.

Ачбокъва — Натхва З.

Къ

— Къаз, къаз, къаз!
Адамаква аннакъбит
Къаз, къаз, къаз!
Йгласыщталит акъаз.

Къвапсыргъан В.

Къ

— Уа къараба, уа хъабаба,
Йглаклаплит ухъашла баба!
Ушлацква йхварззауа йглапссгит.
Йгъагъасумца тшамцырцит.

Хлачвыкъва А.

НЫНА ЛКЪАБ

Къ

Къаб, къаб,
Нына лкъаб,
Йгвызмакъта
Ауатра йтап.

Батал Къасей

Къв

— Къвышлыкъв. Къвышлыкъв ду
Ачвыйа ауат йырмагну.
Швазцлгата йглашвшвырдыр,
Йглашвшвырдырта йшвгвнышвкыл.

Хлачвыкъва А.

Къв

— Къвабыз бжыкI зджъара йглагит,
Макъым бзикI ауи йглатггит.
Къвабызч пшдзакI уарад лхIвит,
Акъвабызгъи ахълырцит.

Хлачвыкъва А.

Къь

— Ахлакъа къакъа
Бзи йызбит,
Ахлакъа къакъа гласырхIвит.

Къвапсыргъан В.

Къь

— КъьатламазхатI, къьатламазхатI,
Хыбна удзышва тшартладзатI
КъьатламазхатI хуатра, хырхъа
Адзын чгвычаква кларпсатI.

ХIачвыкъьва А.

Къь

— Акъым глахIвитI
Акъым хъынхIвитI...
Адунейгы хъыннархIвитI.

Къьвапсыргъан В.

КI

— КIакIа, КIара, КIына ркIлаткIа
КIарабит кларма тайпсатI.

ХIачвыкъьва А.

КI

— КIалтапIай, кIалтапIай
ЗымгIвагъи гIалрыхIитI!
КIалтапIай, кIалтапIай,
ЗымгIвагъи йылчврыхIитI!

Къьвапсыргъан В.

КI

— КIатIра чвайдза-хIва данцуз
КIыни КIалыи йырцалун:
КIакIырса хъаныз дIырбун,
КIакIырсала ргвы йырчIвун.

Ачбокъьва — Натхва З.

КIв

— АкIвыкIва цIритI
АкIвыкIва цIритI
Зъара хIбзазушгъи ахIвитI.

Къьвапсыргъан В.

КIв

— АкIвыкIва кIвыкIвагIвара гъамам,
АкIвыкIва кIвыкIвитI шагIандзакI.

х х х

КIвакIви МыкIви КIвыца дрыцта
Йапхъанысуа акIвар йцатI.

ХIачвыкъьва А.

КІЬ

— Къабарина, къабарина.
Бкѡлта шабгу къабаринапѡ.
Баргы ббабаринапѡ.

Къвапсыргъан В.

КІЬ

— Къакъа йгыла тшыкѡ гѡкѡкѡитѡ
Къакъа йгыла тшгѡхѡнарбитѡ.

Хѡчвыкъва А.

АЛА ХВЫЦ

Л

— Ала хвыц шитѡ, ала хвыц шитѡ,
Сыла ахъысымхуа саргы сапшитѡ.

Къвапсыргъан В.

Л

— Ласпа хвыц, лымхѡларщщы,
Улухъара уазгѡлай ласы.

Хѡчвыкъва А.

ЛАРБАГІВЫГА

Л

— Ларбагѡвыга йымапѡ дада.
Ларбагѡвыга лымапѡ нана.

Къвапсыргъан В.

СЫЛА

Л

— Сыла гвыргъытѡ,
Сыла гвыргъытѡ,
Нана йгѡлхѡвуаштѡ ба!
Нана дгвыргъытѡ,
Сыла гвыргъытѡ,
Дада йгѡлайхѡвуаштѡ ба!

Къвапсыргъан В.

Л

— Лагвырцѡыцѡ, лагвырцѡыцѡ
Йсымаукѡлайа, сыла уыцѡцѡ!

Хѡчвыкъва А.

Ль

— ЙсымапI сара льяган ду
ТштакIвабитI са йанстахъу
ЙлымапI сыкIанджъ льяган хвыц,
ДызкIвабитI йанылтахъу.

Къвапсыргъан В.

Ль

— Ляна льяган льяга лхвган
Лыгвла Льуца лпны днадзатI:
«Льуца, Льуца, ма йнакы,
Сляган льяга пшдза бапшы!»

«Льяган льяга» — эмалированный таз —
рхIвитI урышвла.

ХIачвыкIва А.

М

— Амыжва «Му-у-у»-хIва йцIритI
«Хшы швызназгитI», — ахIвитI.

Къвапсыргъан В.

М

Мыма дгвыргъауа
Амыжва дазцатI.
Амыжва дазцан,
Ахш гIалхъатI.
Ахш гIалхъан
Ахш гIалыршытI.
Ахш гIалыршын,
ХырчIвыта йлырчIвытI.

Къвапсыргъан В.

Н

— Нана, нана! Бнану дабо?
АхIвынчIвы дтапатI йабо-о-о!

Къвапсыргъан В.

Н

— Нына лхвыц Нурдин дабан,
Лнамазлыкъ дылчвыкIватI дцан.
Лнамазчыгъа къайчIвахытI
ЙтайырхитI лахшам намаз.

ХIачвыкIва А.

О

— Орден пшдзакI са сада йымапI
Ауи орден гIайынхатI.
Сара сцитIта ауи сщцитI,
Йджьасщауатагьи сапшитI.

Къвапсыргъан В.

П

— Пыжв баба, мыгъ баба
Пыжв баба пынцIа тIутI.

Къвапсыргъан В.

ПI

— ПIатIа йзгIайгитI напIтара,
ПIапIа йызгIалгитI йуапIа пха.
ЙыквырцитI пIатIу ауат,
ХIкыт ахIбата йту ХIапIатI.

ХIачвыкъва А.

ПI

— ПIрыпI, пIы, пIыпI,
ПIрыпI, пIы, пIыпI,
Бзи йызбитI сара апIрыпI.

«ПIрыпI» — урышвла «Фиазалис»

Къвапсыргъан В.

ПI

— ПIатIа бзита, цкъата дгIвитI,
«ПIайра» шгвымху гIайгвынгIвитI.
ПIытIра йылаква хъващыпI,
ПIрыпIта йдзамгIваква къапщыпI.

Ачбокъва — Натхва З.

Р

— Рамазан рахвы нкъвицитI,
Рамазан ауат йырчитI.
Арахв цкъата йынкъвигитI,
ЗымгIвагьи дабадырбитI.

ХIачвыкъва А.

С

— Сара ссыс хвыцпI,
Сара ссыс пшкапI.
Пшката ахъа сщцитI,
Йсщцуа йынкъвызгитI.

Къвапсыргъан В.

С

— Саса, сыпшдза, бгласа,
Бглас асаба, балырга.
Сасчва гайиті дзырдза чпа,
Уа бахсыма, уа баста.

Хлачвыкѣва А.

Т

— Топ, топ, топ!
Топ, топ, топ!
Зара даситі атоп!
Топ, топ, топ!
Топ, топ, топ!
Агвара йхъыпаті атоп!

Кѣвапсыргъан В.

Тл

— Нана тлапад лчпиті.
Ахаргвыргъи галырхлвиті.

Кѣвапсыргъан В.

Тл

— Тлапла аласа лыртллиті
Тлапла йалалпаті тлапад.

Хлачвыкѣва А.

Тл

—Тлапла лкѣохвта кѣохвта пхап,
Тлападзатагъи йылхвлаті.
Тлапла дгъаѣамызті — дахъшваті,
Тлапад бзиквакѣ амцѣырчлваті.

Ачбокѣва — Натхва З.

Тш

— Атшы сагиті, атшы сагиті.
Йацласуа сасра сагиті.

Кѣвапсыргъан В.

Тш

—Тшрыгѣвра кѣхврапѣ, гвыргѣарапѣ,
Тшрыгѣвбыгѣ бзипѣ, ѣзагѣва хлврапѣ.

Ачбокѣва — Натхва З.

Ті

— Ты, ты, ты хѣаду
Ты, Ты, ты ладу.
Аты цѣриті, аты цѣриті.
Швабыжта ауи хларшвиті.

Хлачвыкѣва А.

ТІ

Тіама тіатіапі,
Тіама хъагіапі.
Тіама щардата йлахціті
Тіама щарда глаціагіті.

Къвапсыргъан В.

ТІ

Тытіи Мытіи агівзачвапі,
Тіама йлайсуа йрагъачвапі.

Ачбокъва — Натхва З.

У

— Уари, уара!
Уари, уара!
Уари, уара маджъан!
Ауадгъына уаситі дута
Йшубалакі йуырхівачвиті.

Къвапсыргъан В.

Ф

— Фуъад йфаша фаша пшдзапі
Фариза лфашагы шыцдзапі.
Фуъад йфаша йангіалдзиті,
Фариза лфаша дасакъдзиті.

Хіачвыкъва А.

Х

Сара гівбжъыкі гласхъыціті.
Сара гівбжъыкі сырзынхиті.
— Хуан гіважъ дукі хызгіалгын нана,
Хуан хъагіата йхіфаті хіара.

Хіачвыкъва А.

Х

— Хама-хама тшизыуымчпан заджвгъи.
Бзи йба зымгівагы.

Къвапсыргъан В.

ХВ

— Сара сымхвыпі,
Сара спшдзадзапі.
Хвын угласпшыпіта
Са сухвгіапі.

Къвапсыргъан В.

ХВ

*Саргы гѳвбжьыкѳ гласхъыцѳитѳ.
Саргы гѳвбжьыкѳ сырзынхитѳ*
— Нана нартыхв лсыржвитѳ.
Нартыхв сфарныс бзи йызбитѳ.

Къвапсыргъан В.

ХВ

— Хвахва лхвата пшдзапѳ.
Хвахва лхвата гърапѳ.

Къвапсыргъан В.

ХВ

— Ахвамыхв, ахвамыхв
Ачва бзи йбитѳ , хвамыхв,
Ахвамыхв, ахвамыхв,
Анхара дгъачѳвым, дхвамыхвпѳ.

Хѳачвыкѳва А.

ХВ

— Хвыра бзи йылбитѳ нартыхв,
Хвышхва дута йылпхъадзитѳ.

Ачбокѳва — Натхва З.

Хъ

— Хъабра ду — хъабра пшдза.
Хъабра джъаджъа — хъабра пшдза.

Къвапсыргъан В.

Хъ

— Хъамабзи, хъамабзи.
Йаквицѳитѳ йхъа абзи.

Къвапсыргъан В.

ХъВ

— Хъварп усакъхумцара йфа.
Хъварпта йаъу йфа йгъауам,
Уащырныс закѳы гъазхѳвам.

Къвапсыргъан В.

Хъ

— Хъыбра лыбра бабадзапѳ,
Хъыбра лыбра джъаджъадзапѳ.
Йалачѳвапѳ къвыд-къвыд пшдзадза,
Лхъа дахъпшитѳ щымтипхъадза.

Хѳачвыкѳва А.

ХІ

— Хіхлаціла дупі, хіагапі, Хіабиба
Акьвадама быгьнадзум.
Йбызглашлихпі Хіарун хіа щарда,
Йыршларшва зымгва хіа тлатіа.

Хіачвыкьва А.

ХІВ

— Хівынап ду, хівынап хвыц —
Хіаларкыті ахвынапква.
Хівынап ду, хівынап хвыц —
Хіамцыргиті ахвынапква.

Кьвапсыргьан В.

Ц

— Царица цыца щардата йлалцілаті
Царица цыца щарда глаціалгаті.

Кьвапсыргьан В.

ЦІ

— Ціара, ціара, Ціаракывыжв,
Йакьыль ціара ціарадзапі.

Хіачвыкьва А.

ЦІ

— Ціульа лчіваціла ціла бзидздзапі,
Цыпх йглашыціті уандыркі шабгаз —
Ціульа лгвыргьъара дудздзапі
Ціайгы-дугьи лчіва ъарфаз.

Ачбокьва — Натхва З.

Ч

— Чбыщ адзыхь,
Чбыщ адзыхь,
Рдзышра тнащтиті
Кыткі шабгу.

Хіачвыкьва А.

ЧВ

— Ачкьва аціахлівата
Ачва глатаргиті.
Ачвырысыгівгы ачкьва дырпшиті.

Кьвапсыргьан В.

ЧВ

— Чварачвыма ауи рызкьыпі
Зны йызфаз дазыпшгун гван.
Йшпарчпуз чварачвыма?
Ахілакьвыти агвадзхьыхви

Бзита йаларгватуан,
Уадыргвана хырчви хъкли аларцлахуан
Бзита йыргватыхуан.

Батал Къасей.

ЧВ

— Чварта змам, чварта гъницлум,
Чва зымхыз — чва гъаквицлум.
Чвала тшумчпам, Парабиди,
Чва гъухъайбушым заджвгъи.

Ачбокъва — Натхва З.

ЧИ

— Чахъва шврыдз,
Чахъва швфа
Ачахъва йалап къуат.

Къвапсыргъан В.

ЧИ

— Аччлахва, аччлахва
Анартыхв чччит
Аччла-хлва, аччла-хлва
Йалачвитла йырфитл.

Къвапсыргъан В.

ЧИВ

— Нана ауасчва лырчвитл.
Йлырчвитлта, йлырхъвчитл
Йлырхъвчитлта хъамыта йылчпитл.

Къвапсыргъан В.

Ш

— Шуарап, шуарап, шуарадзап
Саклитла ашуара адзхъа сарцитл.

Къвапсыргъан В.

Ш

— Шыла рхвитл, мажвадза питл
Альакъвым зымгва азпшитл.
Шша глашитл, Шахлым дашшитл:
«Швглаласха, Шамель дсызпшитл!»

Хлачвыкъва А.

ШВ

— Шва йшвымрахлан ашварах,
Ашвагъа глашвхъвшвата швцах!

Хлачвыкъва А.

Ш В

— Швырта абна йылу
Зымгвадзугы рчшвиті.
Швырта аціла йашладзу,
Зымгвадзугы бзи йырбиті.

Хіачвыкьва А.

Ш В

— Швнайх, швнайх! Аква хларбгіті.
Йхышву зымгва бгладзахиті.

Къвапсыргъан В.

Ш І

— Шублашв, шублашв,
Улашвта рхвіті анцірагы.
Ауаса сара йыгъхъасціум,
Ачвыла ауаціла йшпаубауа?
Ачвыла ауаціла ушпанхауа?

Къвапсыргъан В.

Щ

— Щаца длынбжъагівпі Щумисат,
Йацчалиті щыбжъан ауат.

Хіачвыкьва А.

Щ

— Щымтала щажбы швглагыл,
Ащажь нурквагы швырпыл.

Хіачвыкьва А.

Щ

— Щ-ла йгІалагиті хызыквакІ
Щапагва, Щаца, Щамсадин
Шва йгІашвхъвыцх ужвы хызыквакІ,
Хъзы глахъвыцрала шванкъвакъв.

Къвапсыргъан В.

Ъ

— Аъхвтанквagy гъапшым:
Ралащаква гъацапшым
ЙаъапІ ъахвтан пшдза,
ЙаъапІ ъахвтан гъра.

Къвапсыргъан В.

Ы

— Ари —ы-швапшысті,
Ари —ы-шваздзыргівысті.
Ы-ы-ы! —хІва йчІвыуитІ,
Ы-ы-ы!-хІва йгъынцікІвитІ,
Ы-ы-ы!-хІва йгІанхатІ,
АчІвыуара йазшахатІ.

Къвапсыргъан В.

Э

— Эмма, Эмма, Эмма хвыц,
Быммаджъанын ахвыц-мыц!
Бйыздзыргівы баща Эльдар,
Хъвмарга бзихвгІуштІ абазар.

ХІачвыкъва А.

Ю

— Юри Юльи агвлачвапІ,
Юри Юльи аквлачвапІ.
Юри Юльи апхъагІвчвапІ,
Юри Юльи саби пшдзапІ.

Къвапсыргъан В.

Я

— Январь гъны мзыпІ,
Январь гъны мчыпІ.
Январьла йгІалагитІ асквш шыц.
Январь мыз бзипІ,
Январь мыз бзипІ.
ЙхІызгІанатІ абзираква шыц-шыц

Къвапсыргъан В.

II АХЪВЫ

ГЪЕЙ

Къвапсыргъан В.

Эй, агъей,
Амшын* йхъу!
Углайта йсахлв
Уара угвы йту.
Эй, агъей!
Йузыжвра угвыгъума
Дзыта амшын йту?
Эй, агъей!
Уларыклвшара угвыгъума
Адгъылта амшынква йырхъу?

***Амшын** — тенгъыз (море)

ЙЛОКІПІ АДУНЕЙ

Къвапсыргъан В.

Адуней шабгу шкловквал — ауи гълоклымма?! Адуней шабгу шкловкласышхат — ауи гълоклымма?!

Ацлаква бабасынахат! Атдзакква шкловкласынахат!

Асыйачваквал йкласкласуа ацлаквал йырхъачвал. Ауат шкловквалдза йлакъвысуа, саргъи йшлачвал. Асы сгалырхшвал сшкловквалхат саргъи. Зджъакквалта тшызбахит саргъи, датша дунейк сгалцызшвал, сара саклвхымквал сдатшахазшвал. Йшкловквалхат архъаквал. Йшкловквалхат абыхъквал. Ари йамган глантай?

Щта, йгълоклымма ари адуней, швалшыст! Йталхынцквал датша дунейлокквал, швалшыст!

Гланта — адуней тшанапсахуа: (глапны, гъны, пхны, дзны)

Локл — йгланымшас гланшара

Бабасына — пшдзата, чвгъата йбабу.

ХІТАЦА

Къвапсыргъан В.

Хіара хітаца, хіара хітаца! ЗымгІвагъи швылпшы швцата!
АгъыцІара дкІыдгылапІ дпшдзадзата! ЙлышвапІ лъахван
шкІвокІвадзата!

ЙылнапыцІапІ лнапІцаца. ЙылхъапІ абљафа хъахъаца.

ДгылапІ тшаквылпссауа. ЗымгІвадзугъи дырчвпхашауа. Хвыцгъи
дугъи дджъарщитІ. Хвыцгъи дугъи дгІакІвдыршитІ. Квнашылра
(гващатехІа) акІвдыршитІ! ХІнана лайцала дгІадзатІ. Ацха чІат
гІалырдзатІ. «Ацха аъара дхъагІазтІ! Ацха аъара дгвападзатІ!» —
хІва хітаца лпыкв ацха ахъылщитІ. Ларгъи дгІапшвырхъыччитІ,
дгвыргъачІвитІ.

Апхъарцагъи йахънарцитІ. АнапІасра цІарахитІ. ЙгІахІвитІ
ахІбачва. Ауат рымщтахъ айцІбачва. Ауаса йгвыргъауа йшалаз
хІнана тажвдза шкІвокІвачкІвындза, гвакІвачкІвындза ачвартагъвы
йтачІваз — дгІагвыжвкІитІ. ДгІагвыжвкІитІта лчвартагъвы дгІа-
кІныцитІ. Лартмакъгъи гІалахвитІта хъаквакІгъи наталцитІ.
Ллабагъи гІалахвитІта лартмакъ ауаъа йхъалцитІ. ЙхъалкцитІта
лыбгъа йкІыдылцитІ. Араса лхІвумцара дгІаджвылцитІ, араса
лхІвумцара дгІагварцитІ: «Сара араъа сгъатахъыхым. Заджвы сара
сгъитахъыхым. ЙсзыжвгвалахІа ужвы. Спа йпа дшвйырбатІ заджвы.
Ауи швлайгвыргъытІ, дшвыркъагІитІ. КІважвата дшвпхъадзитІ.
ЙсзыжвгвалахІа сара. Таца пшдза дшваутІ швара».

Йшкытугъи хъыччитІ, йымшыркъвитІ. Йымшыркъвауа араса
йцІритІ: «Йызквнагу заджвы хІнанажв дгІахъыншвырхІвых!
ДгІахъыншвырхІвых атлапкъ зымгІва йрахІбу! ДгІахъыншвырхІвых
атлапкъ рпны йкІважву!».

Ауаъа хітаца чкІвын дгІагвжважватІ. ДгІагвжважван хІнанажв
дналхъыдзатІ. ДдзыргІвуа дылщитІ, ддзыргІуа дхълырпшшитІ.
ЛанхъвпхІагъи дгІазшІылтитІта ллымхІа йталкІуа закІи лхІвитІ.
АнхъвпхІагъи атаца лажваквa лыркъаглауа йгІалхІвитІ:

— Ари акІвпІ хітаца чкІвын йылхІвауа: атлапкъ зымгІва
рацкІыс йахІбу, атлапкъ зымгІва рацкІыс йкІважву, бгварымцІын
хІгІакІларышвта. БгварымцІын хІхъазы хІгІаныжъта. АхІба
дзымрыпшдзауа дгъпшдзахум. АхІба дзымрыпшдзауа ауагІа рпахъ
дыгъхъаглахум» ХІнанажвгъи дгвыргъачІвауа йгІалхІватІ:

— Хітаца акъыль лымапІ. Ауи асхъан саргъи насып сымапІ.
Ажва гвапа сзыгІадлырхІватІ. Акъыль шлыму лзыгІарбатІ. Сара
акыт рахІба, апхъапхъа дгІасмачважвакІва йыгъзурым. Лбжбы пшка

Йарбглараглаті сггвычаквагы. Ауди ахъаз сара сыгъшвум, хабартагы игыызбум! Ауди ахъаз сгъацкъышым! Сщапхъацлаквагы ахъысхта амгладата аква пха сацлагыла сымгвайсхуаштї хїпныла.

Ква гламквауа игыпхнымма? Аква уамырбглауа пхын убама!? Амарагы глпххпї, амарагы сарпххпї. Ахївра йачївагы саргы хларкъаглатї, хлардухалї.

ЛАШВАРА

(УАРАД)

Къвапсыргын В.

Нани Гвагви,
Ацїси аджьми
Лашвара ауатра йталтї.
Щта, щта, щта!
Щта, щта, щта!
Лашвара ауатра йталтї.

Цїси Гвагви ацглахївитї.
Аджьма аджьымщква ахївитї.
Щта, щта, щта!
Щта, щта, щта!
Аджьма аджьымщква ахївитї.

Нана аджьма йынкъвылцитї.
Цїси Гвагви йацкачкїтї
Щта, щта, щта!
Щта, щта, щта!
Цїси Гвагви ацкачкїтї.

Цїси Гвагви швымкачкїын,
Йаназаманымгы швгламхївын
Аджьма аджьымщква уымхївын,
Нана луатра чвумыркїврын
Щта, щта, щта!
Щта, щта, щта!
Нана луатра чвумыркїврын.

ТЫНЧТА, ТЫНЧКІВЫНТА

Къвапсыргън В.

Папа дывиті дглапсан. Ауди уахъшагандзакі дынхаті. Счвалі сымплатлауа, бжыкі схъсмыргауа. Щта, дыввалі сара схъагара, дыввалі сбзибара! Дыввалі сара спапа, дыввалі сара сбаба! Бтынчха, мамагы, бымцрын, амачвакварабыжыгы глабмырган! Швтынчха схъмаргаквагы, тынчта, тынчкывинта швкыдчвал агыцлара. Йгышвымбама, саргы счвалі тынчта, тынчкывинта, сымплатлауа, бжыкі схъсмыргауа! Щта дыввалі сара схъагара, дыввалі сара сбзибара! Дыввалі сара спапа, дыввалі сара сбаба!

Спшызтын амара анура хвыц ххъышв йглакылысын папа дъачвуала йызчаті. Уыжжвыбырг йлакта йазынадзата йыцхъмаруамцара дгланаршыхушті. Анура хвыц сазцан араса асхлвті:

—Уара уапш саргы схъмарра стахын, схъапалра, снагв-глагвра, стопгы хъасырпалра, уарадгы схъвара, схъыччара! Мачымхума сара йстахъу, ауаса дыввалі, дыввалі шагандцлак йынхаз сара спапа, дыввалі сара сбаба.

Анура хвыц напшы-глапшуамцара ачвартагъвыла йглакыныцын, схъмаргаквара рпны йцан йрыдзхъачвалі тынчта тынчкывинта. Хлчвалі зымгвадзугы тынчта, тынчкывинта. Йхлчхиті зымгвадзугы спапа йычва тынчта, тынчкывинта.

АКЫТІУ ХЪАМАБЗИ

Къвапсыргън В.

— Глау-глау! — хлва щымтадза абжычвыхъдза акытлу хвыц йшуа йалагаті. Йнагвглагвиті, йцриті апынцла хъанаршвшвалиті «Глау-глау!

Йаъума датшагы сара сапш йшшуа? Сара саклвлі йызглагылуа щажы! Сара саклвлі йыззыфуа жы! Заджвы углайта схъа щцы!. Тшджъанашиті акытлу хвыц, тшашхиті!»..

Йхъашвымцлузтын, абар швапшы.

ДЗИУАРА

Къвапсыргъан В.

Дзиуара!
Дзиуара!
Хан йпхIа ддзышитI —
ЙгIарква ква тIакIв,
ЙгIахIыт дзы тIакIв!
Адзы хIазпситI,
Уара хIуызпшитI.
Дзиуара!
Дзиуара!
ХIанцагваща ддзышитI,
ЙгIарква ква тIакIв,
ЙгIахIыт дзы тIакIв!
Адзы хIазпситI
Уара хIуызпшитI!
Дзиуара!
Дзиуара!
Хвыцгъи дугъи хIуызныхIвитI:
ЙгIарква ква тIакIв,
ЙгIахIыт дзы тIакIв,
Адзы хIазпситI,
Уара хIуызпшитI.

АуагIахъа йаларцIата йырхIвауа «Дзиуара» амакъымла
Дзыбатажъ — адзыгIв йанабатацауа, тшаныркIвабауа .

ХIКВТIУ БАРАУЫЗ

Къвапсыргъан В.

Бара-бара-барауыз! ХIара хIквтIу чкIвын барауыз! ДзачIвыйа
бзи йзымбуз? Саргъи бзидздза йызбун! Ммадугъи бзидздза йылбун.
Дадагъи бзидздза йбун. Абар мшкIы хIквтIу барауыз — зымгIвагъи
бзидздза йырбуз — йыдзтI!

ХIара хIзымцIгIа дгъшваурым. ХIара хIъампшгIа гъшваурым.
Ауаса, ауасамцара хIпшгIауа, хIпшгIауамцара ауатра ацIыхъва
хIрынийатI ахъвква. Ауаъа абага ащтаква дада йнайбатI. Абага
йшафыз хъахIйырцIатI. «СквтIу барауыз — зымгIва рацкIыс бзи

йызбуз! Ачлвыйа абага сквту загаз?» — хлва счлвыуитл, сгъашласхуам. Дади ммадууи схъдырпшшитл, схъдырпшшауа араса рхлвитл:

— Абага къвышыжв хабар бабитл. Абага гычквлрыжв йабауа агитл. Уахъчлва бара бчлвы афпл. Уачлвы сара счлвы афпл. Ауи аквлпл йзахъызхаз абага — «Багакъвыш, багагычквлры, багашвапача» — хлва. Ауи аквлпл йгычквлрууи йнымхахъууи «швапача» — хлва йзрыпхъауа. Ужвинас бквтулква бырхъпшла. Абага швапачажв члапщала.

СРЫЧВХІВА

Къвапсыргъан В.

Сара сщтлапл, асрычвлва нкъвнагитл. Сара сдзырглвитл, асрычвлва швшвитл. Ачварта сшылугъи саршвитл. Зны йгвыжклитлта хлхлакв йглатаситл. Зны хлхъышвгъква аркацитл. Схъа ахъыза йыцласырщцитлта сгъартынчуам. Ачва сагитлта — сгъарычвуам. Йыгъсыздырам йатахъу, йыгъгласгвынглвуам йамглан пшу? Сыта йщтлу йрычвлвитл, йарыпшитл, хлаба-сабата йхъыннархлвитл, йгъагъасауа йгланархлвитл, бата-къвыта танацитл. — Уара пша чвгъа, уара срычвлва, уара чвгъа! Йуыхъырцлатл «срычвлва»-хлва йуквнагадзауата! Ачвагы сагатл йсымдырдзаклва, ацлхгы цатл. Ащымта сглагылтл, сгладжвылкъватл сгвжважвауа. Снапшы-глапшын заклы гыызбахуам. Апша чвгъа зджъара тшгъснарбахуам. «Йабацах апшачвгъа, йабаца асрычвлва, йабаъу апша хъынхлвы? Йабацах асы хъынзырхлвуаз? Йабацах асрычвлва?» — хлва сынкъвыкъьбитл, схлвачвакъьбитл, сцлритл, схъынхлвитл. Йарадзырглвитл, тынчквлынтаасы щтланацлан йщтлалхтл. Йджъасщитл! Заклытагы йыгъгласгвынглвуам! Йабаглатыцыз йахъа апша чвгъа? Йшпагланшаз йахъа асрычвлва?

ДАУЫШВАРА

Къвапсыргъан В.

Йглалашцарахатл. Айачлваквагы йыцлашван йгубахуам. Амызгы гыглакклахуам. Абыхъкв пша хъшвашвакл гларшыхлан йашласхтл. Даргы йсинхан йгланхатл. Платлау бжыклгы гъгахуам. Йычвхтл, тшдыртынчхтл архъаква, арахквва. Йдзырглвитл ащасса, йалачлвапл, йащтарца. Йчвасыситл ацлсква. Йыгъплатлаухуам абна швырква. Йыгъуаглахуам алаквва рышшбжъы. Йдауышвахатл хлдуней.

Ащасса — урышвла «мелкий рогатый скот» — рхлвитл.

АХЪТАДАДА

Къвапсыргъан В.

Дада, дада, Ахътадада, ахъта сау-
мырщын! Дада, дада, Ахътадада, уанглайра
сумыршвын. Гвападза хлацглахъвып!
Гвападза хлацхъынхъвып! Зынги, гванги,
хынги, пщынги хласп напы! Зынги,
гванги, хынги, пщынги йгласырхъвып
сщапы!

Дада, дада, Ахътадада, сара уара
сгъучшвум! Ахъта сауырщып! — хъвагы
сыгъшвум. Уари сари хлагвлачвап! Уари
сари хлагвъзачвап! Уыла къвышква тшглас-
дырдырит! Зулихан ушлабу гласдырдырт!
Дада, дада, Ахътадада, гвападза суыц-
глахъвит, гвападза суыцхъынхъвит. Зын-
ги, гванги, хынги, пщынги хласит
напы! Зынги, гванги, хынги, пщынги
йгласырхъвып сщапы!

БЖВАМЕЙ

Къвапсыргъан В.

— Э-э-эй-хъва йглахъвачват аква шгалагуз абжвамей. — Сара
йсчпауа ззычпауада?

Абжвамей адзхъа йгылаз ачкыын хвыц ауи аныагла дадгылын
араса дацглат:

— Ачкыыа ауи аъара тшызуырдууа, тшызуыртшхъвауа?

— Ачкыыа тшызсмыртшхъвуш? Сара саккымыккыа аджвырагъ
аква йгаквауа йзыгаклума? — ахъват абжвамей.

— Момо бзи, — йхъват ачкыын хвыц, — уара уазхъвыцст,
атдзы агъыцара уашлазырчъваз йаккып тшыртшхъвара атахъу...

Йшпажвбауа, дзачкыыа абжвамей гъазхъвыцыз? Ауи
зглархъвыцыз ачкыыа?

БЖВАМЕЙ — атдзак йгаклачъвауа аква злакжжуа.
Урышвла «желоб» рхъвит.

ШІУБ

Къвапсыргъан В.

Шуб, шуб, улашвта рхивиті. Тшпынхиватагъи уыртйиті. «Шублашв» — рхивиті ура уыхъаз. «Шублашв» — рхивиті заджвы йыхъаз. Улашвызтынгъи уынхагивыпі. Улашвызтынгъи упшахъынхивыпі.

Адгъыл ауацла учвагъвиті, йурыпшкиті, йуыжвжвиті, пшкадзата йучпиті. Хларгъи ахъахъы йхыызглаквупситі. «Абар шубжырта» — хіва йглагитіта адгъыл пшка, йлахіциті ахиврапшдза пшдза.

Ашубжырта ахиврапшдзаква рыхъаз ъазагивата рхивиті.

— Шуб, шуб, шублашв! Улашвызтынгъи угъглапшлашвым. Йглапшлашву днымхахъапі. Ауи хлара хйыызхъапі. «Глапшлашв» — хіва днахырхъапі. Уара уынхиті уахъгъи тшынгъи. Йхыызглацлупситі анышв сабап, анышв пшка.

АМШВЧЫРКВА

Къвапсыргъан В.

Абна йларгыз амшвчыркава амашакв йглатдрыпаті. Даргъи глархлан айшва йыцлащцті. Йкльаызуа йчвапі. Уадыргівана йащцахын, йырзыдыргылыз афачлвгъи йтдырбзглан хъала-гвыла йгылуа йалагаті. Йчвагиті, йцриті, амшвкі амшвкі кланагвиті. Рхъа рчлвыхымкІва йабакиті. Мачвата йаъаз аладрыхъвашаті, ачвартаква аларыжвжваті, ргвы бжахаті. ЙнафгІвышва-глафгІвышвауа ачвартагъвы ацлахъ йыцлаз амшвчва йахъанагаті, йгъи рыцла йглатынчхаті. Амшв чва йыцлащцын, йгъызуа йычвхті, тшдыртынчхті...

ГЪАРПАГЪАДЖЪ

Къвапсыргъан В.

Дада сйыцицлан чвахра сйырцаті. Чвахра сйырцан, адуней сйырбаті. Суысгъи збаті, суысгъи схаті. Сгвгъи глашлыгъыті, урадгъи гласхиваті. Йапшым быжь зигвала агъарпагъаджъ глахивачваті. — Гъарпагъаджъ, урад гъузыхлвум-хІва сазыцлырті. — Йыгъсзыхлвум, зыхлвум, зыхлвум — йглахивачваті агъарпагъаджъ. Уари сари тІакІвы хІайырчважва! — хІва сатазыцлырхті агъарпагъаджъ. «Бчважва, бчважва, чважва, чважва» — ахиваті агъарпагъаджъ. «Сара сыхъыз

ФатиматпI», — хIва сазыцIыртI агьарпагьаджь. «ГальаматпI, гальаматпI» — хIва йсзыгIацIырхтI агьарпагьаджь. СхьыччитIта — йхьыччитI! СдзыргIвитIта — йдзыргIвитI. ЙсхьазызытIнгьы сгвы гьаршыгььюам, сгвшыгььра схьнагитI агьарпагьаджь.

ХIАРА ХIХIВЫС

Къвапсыргьан В.

ХIара хIхIвыс, хIара хIхIвыс!

ЙспнархитI сара суыс. ХьвлагандзакI йсщитI, хьвлагандзакI йслахитI . Уа, дзы асрыжвитI, уа йсырчитI, уадыргIванагьы бзи сгьабум. ЙснапыцIкъьитI хIыжв шабауа, йацIлаххитIта йачвитI сщIыруа. Саргьы ажв садгылырныс сачвшвитI. ХIхIвыс хвыцгьы ацIыхьва хьаршвшвал ахш ачвитI.

ХIымма данглайхра «Хшы щарда ауырчватI», — хIва дашшитI. АхIвыс пшка закI азнипIхIва дачвшвитI.

«ТРИУАУ»

Къвапсыргьан В.

ТшашхитI, тшакьватхитI аквтIугьра. Къвыт-къвыт-къакь! Къвыт-къвыт-къакь! — хIва йххитI, адуней ацIанархитI, триуау танацIитI.

Апахь йгылаз ахIвыс хвыц гIархIан ауатрала йтаххытI. Атшшыс хвыцгьы ахламач йгIатыкъьан йацIасуа аурамла йгваркъьатI. ЙгьашIасхуам аквтIугьра, «Къвыт-къвыт-къакь!» — хIва йххитI, йауа йххитI. ЙхьчIвалапI йгьгIагылдзахуам, агьадащгьы йгьгIатыцIдзахуам. ТшашхитI, тшакьватхитI абжьы тхIлахын. АхIвынап хвыц чара йгIаджвыквлыз аквтIу абжьы анагIа йгIархIан агIвара йтащщыхтI. Апыжв хвыц агIвара йьатачIву тшарыгьажьтI топта. Ацыгв-хьартынч тшарычIвайтI тшаргьвгьван «Пшыхь тIакIв ссрыспI» — хIва йангIаджвылцI, аквтIу абжьы йгIанарыхIан ацIла йхьаххылтI.

«ШварагIваракI гIаншатI» — хIва аквтIурба шIтитI, ала шитI.

«ЙамгIан триуауя хIызлашваз?» — лхIватI нана, дгIаджвылкъьан агьадащ дтащщытI. ЛквтIугьра ахьа ачIвыхымкIва йххитI. КвтIагьькI гIанацIата йанылба араса гIалхIватI:

— Ай, уари-и-и, уара! КвтIагьькI гIауцIан тшджьаущитI, зымгIвадзугьы йджьадуырщитI. ХьапщквтIагьькI гIауцIазырквын ага хIуырбахрын, ага хIуыргIахрын! Гальамат шуба!

АРБА КЪВЫШ

Хлачвыкьва А.

Нына ларба къвыш зынгы
Бзи дгъамбузті агіщагів Альби.
Дыквшиті ацтахъ дсакъдзауа
«Арбажв гылума?»-хіва дпшуа.
Ма йгыглайыдамхівті уахъчвагы
Хла хіхъадада чквын Альби.
Йгламціасті йыцтахъ арба чвгъа,
Дгланарчівуті ауи ласдза.

АБАГА

Хлачвыкьва А.

Абага хіайльа гъама,
Тшджъанациті йщтіа зджъара:
«Йаъумищті са сапш пшдзадза,
Йамата ціхъва бабадза?»

Спынціа хвхвата, схъвы пшкадзата
Сылаквa хіайльата, скъвышта
Йстахъыхйа са датша
Сціхъва, суайкъангъашиті, уа».

ГЪНЫ

Къвапсыргъан В.

Гъны, гъны, гъны!
Атдзакква сыла йхърысп!
Гъны, гъны, гъны!
Ацла бабасынаква

Ас шквоква гларклаплит!
Гъны, гъны, гъны!
Хгвал клзклас уыршвит!
Саргы ауаѡа стагвзит!

УАГІВ

Къвапсыргъан В.

Амара глклачлцит!. Упсып гъузынкъвгум. Ахлвра удзышва гважъхат!. Ацла быгъква тшдрыгъажт!. Анартыхв къанауат!. Аклартлоф акъвапсаква гват!. Аквтлуква рбыгвшыгвква алплат!, ршла хърыхла йганхат!. Ала абыз глатнахлван йхлышхлышит!. Ахлвараква йцыжвуа йджвыквнагат!. Ацлайква адзхъала йдырхаут!.

Йкъанауат! — йайджыт!.

АМГІВАКВА

Къвапсыргъан В.

ЙрымапI мгIва амгIвакIва.
ЙрымапI мгIва апстхIвакIва.
ЙрымапI мгIва адзыгIвкIва.
ЙрымапI мгIва ахIвыхIвкIва.
Сгъи, квагъи, пшагъи хъагъи
Циcта йаъу зымгIвагъи.
Дасу йымгIва уыскI архъйтI,
Дасу йылахъ дазнарцитI
Сара сымгIва йшпацушищтI?
Сара сымгIва сабагушищтI?

ТАГІВЗРА

ХIачвыкъва А.

Атоба ду сгIатагIвзитI,
«Айхатш» саквчIвата сгIапссгIитI
СыгIвзачIва сгIарапхъаныситI,
СгIвыргъауа снапшы-гIапшитI.
«Ма йгIаншазгъи гIасгIвнымгIвуа,
Сайхатш сыцIгIвызтI йгIажъуа.
СыкIвнарышвын са зыкIвхъа,
ЙылагылтI йаргъи аскIвта.

ЦІС ЧЫР

Хіачвыкьва А.

Йуызкляшвайа, хіара хіціс чквын,
Йуызкляшвайа, хіара хічыр?
Йгласда хыпшка уара угвы чквын
Йзаквуцайа уылахь хічыр?

ХІЛА ЧКВЫН

Хіачвыкьва А.

«Гав-гав-гав», — йшиті ала чквын
Гав-гав-гав!» — йгьякыам ашла чквын.
«Гав!» — аныла йыгівпі зджъара
«Гав!» — арыла йтрыспі зынла.
Углайта хігвашв гатысті уара,
Утанарчывапі утара зынла.

АЖЬА ХВЫЦ

Хіачвыкьва А.

Ажъя срыхвчкывын, лымхла кьакьва
Уыгвиті уылпауа асы.
Ашваргвыда, ахъадада,
Угланарахлахті уыцта бжбы.

АЛА ЧКІВЫНКВА

Хіачвыкьва А.

Хілазтіхьва йхымапі хла члахнымгьва,
Швгьгай ацирк йыжвбапі зымгьва.
Йышхыргвыргъауа асабиква
Дугьы хвыцгьы хырбауа.

Копсергенова Валентина Зазуовна
Хачукова Аминат Викторовна

ГОВОРЯТ БУКВЫ

Рецензент Шхагошева З.И.

Издано по заказу
АНО «Алашара»

Формат 60x84 1/8. Бумага мелованная.
Печать офсетная. Заказ 231-2015. Тираж 700 экз.

ООО «Нартиздат»
г. Черкесск, ул. 1-я Подгорная, 2.